

Forum V

18. Suomen autonomian synty

Dokumenttitehtävä: Miksi Viapori antautui?

Ruotsin ja Venäjän välille syttyi talvella 1808 sota, kun Venäjän keisari Aleksanteri I (1777–1825) päätti yllättäen hyökätä Suomeen. Yksi sodan käännekohtia oli Helsingin edustalla sijainneen Suomenlinnan eli Viaporin antautuminen venäläisille toukokuun alussa. Linnoituksen antautuminen herätti aikanaan kummastusta, ja historiankirjoittajat ovat myöhemmin pohtineet sen syitä.

Ruotsin strategia perustui vihollisen hyökkäyksen viivyttämiseen ja perääntymiseen talven ajaksi. Joukot oli vaikea järjestää, siirtää ja huoltaa talviolloissa. Kun meri sulaisi loppukeväällä ja huoltoyhteydet paranisivat, Ruotsi aloittaisi vastahyökkäyksen maan valtaamiseksi takaisin.

Venäläiset saapuivat Helsinkiin maaliskuussa. Viaporin oli tarkoitus pitää puolensa kevääseen ja apujoukkojen saapumiseen asti. Linnoitus olisi kyennyt puolustautumaan venäläispiiritystä vastaan pitkään, sillä varuskunnassa oli lähes 7 000 miestä ja varastot olivat riittävät. Jään yli tehdyt hyökkäykset estettiin sahaamalla jäätä. Venäläiset pommittivat Viaporia Helsingistä, mikä ei kuitenkaan aiheuttanut mittavia vahinkoja.

Viaporin komentaja Carl Olof Cronstedt (1756–1820) kuvasi maaliskuun lopun pommitusta seuraavasti:

Tämä pommitus ja tykkituli, vaikkakin ankara, ei ole Korkeimman ihmeellisen kaitsemuksen ansiosta tehnyt kaikkea sitä vahinkoa, mitä olisi pitänyt odottaa. Muutaman kerran tuli on kylläkin syttynyt, mutta aina se on sammutettu, kattoja särkyi, tykkejä hajosi ja muita vahinkoja.

Cronstedt teki kuitenkin venäläisten kanssa sopimuksen antautumisesta. Sen mukaan linnoitus antautuisi, ellei Ruotsista saataisi apua toukokuun kolmanteen päivään mennessä. Kuriirit lähtivät viemään avunpyyntöä Tukholmaan. Lupaustensa vastaisesti venäläiset pidättivät heidät useasti ja pakottivat kiertämään Pohjanlahden ympäri. Tieto Cronstedtin tekemästä sopimuksesta saapuikin Tukholmaan vasta 7. toukokuuta.

Alla on eri aikakausien tulkintoja antautumisen syistä.

1. Suomen sodassa toiminut kenttäpappi Carl Johan Holm kirjoitti vuonna 1836, mitä hän kuuli Helsingissä vuonna 1810:

Venäläisten miehitysjoukko oli varsin merkityksetön. Sen sanotaan mitä todennäköisimmin olleen vain 2 000 miestä, siis vain kolmannes piiritettyjen vahvuudesta. On vaikea ratkaista, osasivatko venäläiset salata heikot sotavoimansa vai eikö komendantti halunnut tutkia niitä, mikä luultavasti ei olisi ollut hänelle vaikeaa Helsingissä ja sen ympäristössä olevien tuttavien avulla. Venäläiset pelkäsivät myös enemmän piiritettyjä, kuin näillä oli syytä pelätä heitä. Siksi tapahtuikin eräänä päivänä, että kun osa miehistöstä tuli harjoitukseen jälle linnoituksen edustalle, venäläiset pitivät sitä hyökkäyksenä, lähtivät heti liikkeelle ja marssivat Helsingistä. Mutta he palasivat marssittuaan neljännespeninkulman, kun hyökkäystä linnoituksesta ei tullut.

Itse piiritys oli varmasti kohteliaimpia, mitä sotahistoria tuntee. Linnoituksen yhteys viholliseen ja ympäröivään seutuun oli lähes keskeytymätön, ja vihollinen pikemminkin auttoi sitä kuin esti. Melkein varottiin ampumasta toisiaan vakavissaan. Viapori menetti varuskunnastaan 30 miestä. Mutta oli onnettomuus, että eversti Jägerhorn oli Viaporissa ja osasi hankkia itselleen aivan liian suuren vaikutus-vallan amiraali Cronstedtiin. – – Hän johti Cronstedtia harhaan ja pelotteli linnoituksessa olleita upseerinrouvia, jotka vikinällä ja -kitinällä vaikuttivat miehiinsä. Vääriä huhuja ruotsalaisten vastoinkäymisistä vihollinen ujutti huolellisesti linnoitukseen, ja Viapori antautui. Tämä häpeällinen teko katsottiin kokonaan eversti Jägerhornin syyksi.

Kun Cronstedt makasi kuolinvuoteellaan, hän sanoi vanhalle luotettavalle ja uskolliselle lääkärilleen, että hänellä oli pieluksensa alla pienessä salkussa papereita, jotka huomattavasti todistivat hänen syyttömyyttään Viaporin antautumisesta. Mutta koska hän ei enää tarvinnut syyttömyytensä todistamista ihmisten edessä ja koska jotkut vielä Ruotsissa elävät henkilöt voisivat tulla aivan liikaa paljastetuiksi, jos salkussa säilytetyt asiakirjat tulisivat tunnetuiksi, hän antoi mainitun lääkärin polttaa ne silmiensä edessä.

Holm: Muistiinpanoja Suomen sodasta 1808–1809

2. Kirjailija Johan Ludvig Runeberg kirjoitti seuraavasti runoteoksessaan vuonna 1848:

Mut etelästä kuiskailen nyt huhu luikertaa, se aseitamme häväisten maanpetost' ilmoittaa; se kaikkialla herättää vain ylenkatsett' ylpeää.

Iäti päivä muistetaan, milloinka varmuuden tuo huhu sai ja kertomaan käv' äänell' ukkosen: maan viimeinen pylväs kukistui, jo Viapori antautui. – –

Suvusta vait! Et vierittää rikosta sille saa; ei muut, hän yksin häpeää saa työstään kannattaa. Ken kavaltanut maansa on, on suvuton ja lapseton.

Kavala käsi, pantuna tueksi Suomenmaan, häväistys, kammo, kuolema, kirous, patto vaan – ne hänen nimens' olkahan, näin säästät korvaa kuulijan.

Kaikk' ota haudan synkeys ja tuskat elämän, tee niistä hälle nimitys: surua vähemmän se nimi tuopi kuitenkin kuin Viaporin petturin.

Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat

3. Venäläinen lehtimies Faddei Bulgarin kirjoitti seuraavasti muistelmateoksessaan 1840-luvulla:

Viaporin komendantin kenraali Cronstedtin kanssa käytyjen neuvottelujen sieluna oli insinöörikenraali P. K. Suchtelen (piiritystä johtanut venäläinen kenraali), ja hän taivutti ruotsalaisen kenraalin antautumaan saatuaan hänet vakuuttuneeksi siitä, että oli hyödytöntä puolustaa linnoitusta, joka ennemmin tai myöhemmin kuitenkin sortuisi venäläisen tykistön tulitukseen. – – Oma mielipiteeni on, että Viaporin antautumisessa olivat hyvin tärkeinä tekijöinä kaikkien korkeiden ruotsalaisten virkamiesten tyytymättömyys kuninkaaseen, sotaa kohtaan tunnettu yleinen vastenmielisyys sekä se hallituksen kannalta hyvin vahingollinen järjestelmä, jolla sotajoukkoa ylläpidettiin.

Bulgarin: Sotilaan sydän

4. Professori Pentti Virrankoski kirjoitti seuraavasti vuonna 2001:

Kuultuaan keväällä 1808 Suomen armeijan perääntyneen Pohjanmaalle Cronstedt sai ilmeisesti sen käsityksen, että sota oli jo hävitty. – – mutta sen sijaan ei ole voitu todistaa, että Cronstedt olisi ottanut lahjuksia venäläisiltä.

Kuinka tahansa, Cronstedt luopui nopeasti ja ilman pakottavaa syytä äärimmäisen tärkeästä tehtävästä, jonka oli ottanut vastuulleen, sen sijaan että olisi odottanut muutaman viikon nähdäkseen, tulisiko Ruotsista meren auettua apuvoimia. Menettelyllään amiraali pilasi maineensa aikalaisten ja suuressa määrin jälkipolvienkin silmissä. – – Viaporin ylemmät upseerit suostuivat antautumiseen sangen kesyesti, mutta alemman päällystön ja miehistön keskuudessa olisi ollut halua taistella.

Virrankoski: Suomen historia 1

5. Ruotsalainen kirjailija Herman Lindqvist kirjoitti seuraavasti vuonna 2002:

Venäjän joukkojen komentaja Friedrich Wilhelm von Buxhoevden saapui Helsinkiin vain kahdentuhannen sotilaan kanssa, ja hänellä oli vain muutama tykki. Venäläiset oivalsivat, että ainoa tapa Viaporin nopeaksi valloittamiseksi oli psykologinen sodankäynti ja niin kutsuttu kultainen ruuti eli lahjukset. Venäläiset onnistuivat nokkelasti saamaan yhteyden Cronstedtiin, joka käynnisti vastoin kaikkia käskyjä ja säädöksiä neuvottelut vihollisen kanssa. Samaan aikaan häntä painostivat myös linnoituksessa olevat omat upseerit, jotka olivat joko venäläis-ten lahjomia tai yleisen tappiomielialan vallassa olevia pessimistejä. Venäläiset sujuttivat Cronstedtin korviin myös huhun, jonka mukaan koko Suomi oli jo antautunut Viaporin lukuun ottamatta. Cronstedt antautui toukokuussa 1808. Hän luovutti koko linnoituksen vaurioitumat-tomana viholliselle, ja 6 939 miestä joutui vangiksi – se vastasi kolmasosaa koko Ruotsin Suomessa olevasta armeijasta. Venäläiset saivat saaliiksi kaikkiaan 2 133 toimintakunnossa olevaa tykkiä, tuhansia kiloja ammuksia, muonavarastot, tuhansia litroja viinaa ja tonnin tupakkaa. Kaupan päällisiksi he saivat koko saaristolaivaston, johon kuului yli kaksisataa alusta tykkeineen ja purjeineen. Vain harvoja sotilaita on kritisoitu ja haukuttu petoksesta yhtä paljon kuin Cronstedtia. Runebergin esittämä kritiikki oli Vänrikki Stoolin tarinoissa vailla vertaa.

Lindqvist: Ruotsin historia – Jääkaudesta tulevaisuuteen

Tehtäviä

1. Vertaile Viaporin antautumisen tulkintoja. Tiivistä kunkin tulkinnan keskeinen ajatus yhdeksi lauseeksi.
2. Pohdi tulkintojen uskottavuutta.
 - a) Millaisia lähdekriittisiä kysymyksiä esittäisit niistä?
 - b) Pohdi, vaikuttiko kirjoittajien kansallisuus heidän tulkintoihinsa.
 - c) Mikä tulkinta on mielestäsi uskottavin? Perustele.
3. Vieraile [Suomenlinnan virallisilla kotisivuilla](#). Miten siellä selitetään Viaporin antautuminen?
4. Tulkinnat ja aiheet.
 - a) Pohdi, miksi historian tulkinnat ovat toisinaan voimakkaan kansallismielisiä tai sellaisia, jotka eivät kritisoi tai käsittele maan historian kannalta arkoja aiheita.
 - b) Palauta mieleesi tämän kurssin sisältö. Pohdi, mitkä kurssin aiheet voisivat olla arkoja ruotsalaisille tai suomalaisille historiantutkijoille. Perustele näkemyksesi.